

Pesach under pesten 1711

Af Thomas Bonnemann Egebæk

Da COVID-19 aflyste den traditionsrige højtid pesach, sendte vi vores samlingsmedarbejder i arkiverne, for at blive klogere på fortidens håndtering af højtider under en pandemi.

Han er nu vendt tilbage med denne beretning fra 1700-tallets København:

Sommeren 1711 huskes med vemod af københavnernes. Pesten var løs i kongens stad. Det var ellers næsten 60 år siden en lignende situation havde fundet sted. Omkring 1/3 af byens befolkning mistede livet mellem juli 1711 og april 1712. Dårligt kunne man vide, at det skulle blive sidste gang pesten raserede i Danmark, da den havde været en hyppig besøgende i landet de sidste 400 år.

Myndighederne tog datidens bedste forholdsregler for at forebygge smitten. Hustande med smittede blev sat i 40 dages karantæne. Når en hustand var blevet revet bort af sygdom skulle alt tøj og tekstil i hustanden brændes og døre skulle nables til, så indbrudstve ikke blev smittet og bar sygdommen videre. I 1711 var forståelsen pestsmitte, at det satte sig i folks tøj og sengetøj samt de rum, hvor en smittet person opholdte sig.

I løbet af sommeren og efteråret 1711 blev det daglige dødstal så højt, at straffefanger måtte udskrives fra fængslerne og militæret sættes ind for at etablere massegrave uden for Københavns volde. Det blev besluttet, at der ikke var tid til ceremonier og afdøde skulle begraves hurtigst muligt. Københavns jøder blev begravet side om side med protestantiske københavnere i denne tid. Noget der ellers var utænkeligt i starten af 1700-tallet, hvor jøder og kristne på flere områder ikke var ligestillet i Kongeriget Danmark.

En faste- og bededag blev indført ved kongeligt dekret og blev afholdt den 21. august 1711. Den skulle dæmme op for pesten og mildne Guds vrede mod den københavnske befolkning. Alle kongens undersætter i hans stad skulle holde denne dag hellig med undtagelse af rakkere og natmænd, der stadigvæk havde til

Et af pestens ofre bæres bort under sygdommens hærgen i 1711. Navnet på ophavsmanden til træsnittet er ukendt. Foto: Medical Museion

opgave at flytte lig fra gader og hjem. Københavns jøder forsamledes hos Meyer Goldschmidts synagoge i Badstuestræde, som nærmere var en bedestue, men den eneste kongeligt anerkendte synagoge i København. Her forsamledes jøderne igen d. 29. april 1712, som kongen havde erklæret almindelig taksigelses- og bededag for pesten ophør i København.

Om synagogen i Badstuestræde fungerede som forsamlingssted Københavns jøder under pesten 1711 vides ikke med sikkerhed, men gudstjenester i kirkerne blev ikke indstillet. Man må nok erkende, at mennesket altid har søgt mening med sådanne voldsomme epidemier, og i starten af 1700-tallet vendte de fleste sig til religion for svar og trøst.

Kilder: Kongelige breve, 1711-1712